Doktrinutvecklares syn på doktriners roll och syfte

En empirisk undersökning

av Peter Thunholm och Anders Palmgren

Abstract

What is the purpose, strengths and weaknesses of military joint doctrine? In this empirical study we investigate the views of 17 Joint Doctrine developers in UK and US. Based on Harald Höiback's review of more than 100 years of doctrinal debate, we developed a questionnaire with three sub-scales, *doctrinal skepticism*, *doctrinal foundationalism* and *doctrinal coherentism*. The result indicates that the joint doctrine developers most of all view doctrine as a tool for effective coordination of military forces. A clearly written doctrine is seen as a good tool for training of officers and units, and it will help to reduce the effect of uncertainty and friction in military operations.

NÄR SKA EN militär doktrinförfattare känna sig nöjd, lägga ner pennan och konstatera att nu är doktrinen av hög kvalitet? Frågan ställs i en artikel av Ångström och Widén och svaret, förenklat, är att det borde bero på vilken slags nytta doktrinförfattaren anser att doktrinen ska göra. Den doktrinförfattare som anser att doktrinen ska bidra med regler och kunskap till den militära organisationen om hur en väpnad konflikt vinns kommer enligt Ångström och Widén att ställas inför ett olösligt problem eftersom den väpnade konfliktens unika förutsättningar och antagonistiska karaktär inte gör det möjligt att i förväg veta vad som kommer leda till vinst. Det kommer dessutom vara olika faktorer i olika konflikter. Den doktrinförfattare som i stället nöjer sig med att doktrinen ska skapa sammanhållning, samsyn, motivation och entusiasm inom organisationen kommer lättare att kunna avgöra när han/hon kan känna sig nöjd och avsluta arbetet med doktrinen.[1]

Diskussionen om vad som är syftet med doktriner, vad de bör innehålla och vilken nytta, eller skada, de kan göra går tillbaka ända till slutet av 1800-talet och enligt Harald Höiback förekommer tre olika typer av argument som han benämner *doctrinal scepticism*, *doctrinal fundamentalism* och *doctrinal coherentism*. Något förenklat kan sägas att skeptikerna ifrågasätter nyttan med doktriner, främst eftersom det inte finns några allmängiltiga lagar och regler för hur krig kan vinnas och doktriner kommer därför riskera att leda mer fel än rätt. Fundamentalisterna anser att det visst finns lagar och regler för krigföring som kan upptäckas i systematiska (vetenskapliga) studier och tillämpas i en doktrin. Koherentisterna menar att även om det inte finns generella lagar och regler för hur krig vinns så kan samsyn och samordning i en doktrin, kring överenskomna principer för krigföring, bidra till ökad effektivitet främst genom att minska effekterna av osäkerhet och friktioner.[2]

Synen på doktriners avsedda effekt påverkar rimligen hur de bör bedömas. Den militära organisation vars företrädare intar en fundamentalistisk inställning enligt ovan

kommer sannolikt att ställa andra krav på doktriners utveckling och innehåll än den organisation vars företrädare intar en koherentistisk inställning. För fundamentalisten borde de viktigaste kraven ansluta till en utfallslogik, d v s en effektiv doktrin implementerar effektivt vetenskapligt verifierad kunskap om vad som leder till vinst i krig. För koherentisten borde de viktigaste kriterierna mer ansluta till en processlogik, d v s en effektiv doktrin implementerar en hög grad av samordning och samverkan, eftersom man inte anser att det finns oberoende lagar och regler för krigföring. En doktrinskeptiker vill knappast bidra till doktrinutveckling.

Inom managementlitteraturen talar man ibland om yttre och inre effektivitet (eng effectiveness och efficiency)[3] och att en organisation behöver ha både effektiva processer (hög efficiency eller göra saker rätt) och ett bra utfall av det som görs (hög effectiveness eller göra rätt saker). Problemet är dock att det i och för sig är möjligt att göra saker rätt utan att för den skull göra rätt saker. Detta kommer dock inte att visa sig förrän organisationen agerar på en konkurrensutsatt marknad, vilket för den militära organisationen är detsamma som att delta i en konflikt med en motståndare.

För att återknyta till Ångstrom och Widén så identifierar de en forskningslucka i doktrinforskningen såtillvida att det saknas empiriska undersökningar om doktrinutvecklares syn på vilken standard som bör användas för att utvärdera doktriner.[4] Överhuvudtaget saknas publicerade studier som berör synen på doktriner hos dem som ansvarar för och praktiskt genomför doktrinutveckling. Syftet med den här studien är att bidra till att fylla denna lucka. Vi utformade en enkät riktad till doktrinutvecklare på försvarsgrensgemensam (fortsättningsvis benämnd joint) nivå i två av västvärldens mest krigserfarna nationer, USA och Storbritannien (fortsättningsvis förkortade US och UK).

Dessa länder har båda reglerade processer för doktrinutveckling och särskilda doktrinutvecklingsavdelningar med doktrinutveckling som huvudsaklig arbetsuppgift. Joint doktrin i dessa länder omfattar inte bara doktriner med militärstrategiskt och operativt innehåll utan spänner över ett omfattande doktrinträd med innehåll alltifrån militärstrategi till taktik. Enkätens koppling till tidigare forskning säkerställdes genom att den baserades på de argument som finns inom de av Höiback identifierade tre olika typinställningarna till doktriner som redovisades ovan.[5]

Den första skalan mäter grad av skepsis mot användning av doktriner; den andra skalan mäter huruvida man anser att doktrin kan grundas på vetenskap, och den tredje mäter hur man ser på doktrin som effekthöjande samordningsverktyg. Analysen av svaren ger oss möjlighet att bidra till förståelsen av vad erfarna doktrinutvecklare på joint-nivå anser bör vara doktriners roll och innehåll samt vilka styrkor och eventuella risker man ser med att använda doktriner.

Som respondenter deltog i Storbritannien fyra doktrinutvecklare vid Development Concept and Doctrine Centre (DCDC) i Shrivenheam, tre lärare vid Royal Defence Academy i Shrivenham med ansvar för utbildning på doktriner, två doktrinutvecklare vid Land Warfare Centre, Warminster och en utvecklare av distansutbildning på doktriner vid arméns distansutbildningsenhet i Shrivenham. I USA deltog åtta doktrinutvecklare vid Joint Doctrine Analysis Division, Joint Staff J-7, Norfolk. Alla respondenter var män. 15 var officerare eller pensionerade officerare och tre var civila tjänstemän.[6]

Antalet respondenter i studien är lågt, och det är inte heller ett slumpmässigt urval utan snarare ett s k bekvämlighetsurval som an-

vänts i ett specifikt syfte. Detta leder till att undersökningens validitet påverkas, så att det kan vara svårt att generalisera resultaten till doktrinutvecklare i andra länder än de undersökta. En viktig orsak till att just detta urval gjordes var att både US och UK är krigserfarna och har varit ledande bland västmakterna i att utveckla joint doktrin och även i att utveckla processer för att styra doktrinutveckling.[7] Genom sin krigserfarenhet har de också i närtid prövat (flera av) sina doktriner. USA och UK har haft påverkan även på Natos doktrinutveckling och doktrindefinition liksom på andra länder som Israel.[8] Doktrinutvecklare i US och UK bör därför kunna ha relativt väl underbyggda och informerade ståndpunkter om doktriners fördelar och nackdelar.

Antalet respondenter är få, men Joint doktrin spänner dock över de flesta doktrintyper från militärstrategisk ner till taktisk nivå, och de doktrinutvecklare som deltog i studien representerade doktrinutveckling på flera nivåer inom familjen av Joint doctrine. Urvalet i studien av doktrinutvecklare i UK består av flera olika typer av befattningshavare runt doktrinutveckling och torde ge en bred bild. Urvalet i US är smalare, men bredare än det kanske ser ut, då dessa doktrinutvecklare till stor del utgörs av officerare som kommer ur olika vapenslag/truppslag och med olika erfarenheter. De byter också befattningar regelbundet ca vartannat till vart tredje år. Detta gör att vi anser urvalet vara tillräckligt representativt för både US' och UK:s doktrinutvecklare.

Sammantaget gör dessa begränsningar i urvalet av respondenter att vi rekommenderar försiktighet vid generalisering av resultaten. Det är inte säkert att nationella undersökningar av franska och tyska doktrinutvecklare skulle ge samma resultat och inte heller en motsvarande undersökning i de mindre nationerna. Personligen misstänker vi dock, inte minst grundat på egna erfarenheter som officerare och doktrinutvecklare, att resultaten rätt väl speglar synen på doktriners roll, fördelar och risker i ett större västerländskt officerskollektiv, och särskilt för länder med lång erfarenhet inom Nato.

I nästa del av artikeln belyser vi doktrinbegreppet och därefter doktriners syfte så som detta beskrivs i forskning och i praxis i UK och US. Därefter presenteras mer i detalj argumenten för och emot doktriner, utgående från de tre olika typinställningar som identifierats av Höiback. I nästa steg presenteras undersökningens upplägg och dess resultat. Slutligen diskuteras resultatens innebörd.

Doktrinbegreppet i doktrinforskning och i militära organisationer

Ordboksdefinitionen av doktrin är "… en lärosats som stöder ett visst praktiskt handlande […].[9] Det finns idag ingen entydig uppfattning om vad som kan räknas som doktriner. Väldigt olika typer av dokument går under namnet "doktrin", ifrån försvars- och säkerhetspolitiska policydokument, hela vägen över reglementen på operativ och taktisk krigföringsnivå ner till tekniska instruktioner om hur vapen och plattformar skall användas i olika operationstyper.[10]

I forskningslitteraturen om doktrin förekommer också olika definitioner av begreppet. Vi redovisar fyra definitioner nedan som alla skiljer sig åt lite avseende vilken substans man anser doktriner innehåller. Vi visar dessa skillnader genom att kursivera nyckelorden i definitionerna. Widén och Ångström definierar doktrin som "institutionaliserad kunskap om hur, till vad och varför militära resurser ska utnyttjas."[11] Definitionen är bred och skiljer inte på olika typer av doktriner vilket för övrigt kännetecknar de flesta av de

definitioner av doktrin som förekommer i forskningslitteraturen. En annan definition finns hos Barry Posen som menar att doktrin är "… a set of institutionalized principles about how to fight.[12] En tredje definition finns hos Höiback som definierar doktrin som "institutionalized beliefs about what works in war and military operations".[13] En fjärde definition, som ännu tydligare betonar doktrin som militära uppfattningar, eller t o m trossatser, ges av Aaron Jackson. Han menar att doktrin är "the most visible expression of a military's belief system" och att dessa trossatser primärt handlar om hur militära organisationer "understands, prepares for, and (at least in theory) conducts warfare."[14]

Sammanfattningsvis tycks man med definitionerna se lite olika på vad som är själva innehållet i doktriner, ifrån det mer objektiva (kunskaper, principer) till det mer subjektiva (övertygelser, trossystem/trossatser) om vad som fungerar i krig. Samtliga definitioner betonar dock den gemensamma överenskommelsen i den militära organisationen om vad som anses "fungera" i krig. Hur är då överenstämmelsen mellan dessa doktrindefinitioner och de som används av militära organisationer som skriver doktriner?

I UK definieras doktrin på joint-nivå som: "fundamental principles by which military forces guide their actions in support of objectives. It is authoritative but requires judgment in application".[15] I USA definieras termen joint doctrine i US Joint Staff doktrinutvecklingsinstruktion som: "fundamental principles that guide the employment of U.S. military forces in coordinated action toward a common objective and may include tactics, techniques, and procedures".[16] Efter definitionen följer en lista bestående av 11 punktsatser som ytterligare beskriver vad doktrinen ska göra. Bland dessa 11 finns även en som liksom UK-definitionen uttrycker att doktrinen måste tillämpas med omdöme. Båda definitionerna talar om grundläggande principer som leder/vägleder/styr[17] hur militära styrkor används och som ska tillämpas med omdöme. Definitionerna i USA och Storbritannien är snarlika varandra, även om den amerikanska är mer direkt formulerad. Jämför vi med de av forskarna använda definitionerna så kan vi se att de officiella definitionerna ser innehållet i doktriner mer objektivt, som principer, hellre än uppfattningar eller trossystem.

Som antyddes ovan är "doktrin" inget entydigt begrepp innehållsmässigt. Jackson skiljer mellan fyra olika huvudtyper av doktriner: (1) tekniska instruktioner och manualer, ofta utformat som regler, som främst handlar om handhavande av utrustning och om rutiner; (2) taktiska reglementen, ofta av samordnande karaktär, som handlar om att reglera best practice för hur taktiska problem löses på förbandsnivå; (3) operativa doktriner, som ger vägledning för chefer och staber på operativ ledningsnivå; och (4) militärstrategiska doktriner, som ofta är mer filosofiska och handlar om att beskriva hur det militära maktmedlet ska användas för att uppnå nationella strategiska målsättningar.[18]

Som ett exempel på militärstrategiska doktriner tar Jackson också upp joint doktrin. Den första doktrin av denna typ i USA fastställdes 1991[19] som en följd av lagstiftning för att utveckla en stark organisatorisk jointnivå, därefter har många andra västländer följt efter.[20] Joint doktrin tenderar enligt Johnson att vara en blandning av traditionell operativ doktrin och militärstrategisk doktrin, men i vissa fall liknar den även traditionell taktisk doktrin då den reglerar genomförande av militär verksamhet även med samverkande lägre förbandstyper. Det som kännetecknar den är bl a att den tas fram i den framväxande organisationsstruktur som ska hantera frågor om gemensamma

operationer. Den reglerar också operationer serviceövergripande. Vidare så riktar den sig både inåt i den egna organisationen och utåt till politiker, andra delar av statsförvaltningen, civilbefolkningen och till så väl allierade som potentiella motståndare.[21] Joint eller militärstrategisk doktrin är också den doktrintyp som enligt Posen oftast kommit att studeras i samtida forskning inom ämnen som historia, statsvetenskap och krigsvetenskap.[22]

Doktriners roll och syfte

Det övergripande syftet med doktriner är enligt Höiback främst kopplat till frågan om hur krig vinns.[23] Inom ramen för det övergripande huvudsyftet med doktriner kan de enligt Höiback ses som verktyg för att uppnå olika effekter i organisationen. De kan vara verktyg för utbildning, ledning, förändring, och för marknadsföring. Ofta har de flera uppgifter samtidigt. Höiback menar att stater som t ex Tyskland med en mer homogen strategisk situation har utvecklat doktrin i huvudsak för ledning, medan USA och England med mer ospecifik strategisk utmaning har utvecklat doktrin mer för utbildning.

För att vara effektiv måste en doktrin enligt Höiback innehålla tre olika element: teori, kultur och auktoritet.[24] Teori handlar om uppfattningar om vad som fungerar i den förväntade insatsmiljön. Här menar Höiback att doktrinen inte bara bör föreskriva utan även förklara varför. Den bör således innehålla teori (så väl underbyggd som möjligt) om vad som fungerar och varför. Då blir det lättare att flexibelt tillämpa doktrinens anvisningar. Kultur handlar om att doktrinen måste vara skriven på ett sätt som är väl anpassat till mottagarnas (militära) kultur, t ex vilken grad av detaljstyrning som anses acceptabel? Den bör vara i linje med och helst förstärka vad organisationens medlemmar anser är möjligt och önskvärt. Om doktrinen inte tar hänsyn till den rådande strategiska kulturen inom den militära organisationen kan den väcka motstånd snarare än att bidra till organisationens effektivitet. Auktoritet slutligen handlar om att doktrinen måste produceras på ett sätt som ger den en officiell auktoritet inom organisationen och inte bara representerar några enskilda författares uppfattningar. Detta är nödvändigt för att doktrinen ska ha integrerande och tankeharmoniserande effekt hos organisationens medlemmar.[25]

En kärnfråga i den tidigare doktrindebatten är kopplad till teorins roll och möjligheter och gäller om det går att ställa upp lagar eller principer för hur krig kan vinnas? Doktrinskeptikerna har hävdat att det inte går, ofta med förment avstamp hos Clausewitz enligt Höiback.[26] Förespråkarna (fundamentalisterna) har hävdat att det finns lagar och principer för krigföring som kan implementeras doktrinärt, ofta med avstamp hos Jomini, Fuller och Lidell-Hart enligt Höiback.[27] På senare år tycks dock en tredje medelväg vuxit fram, koherentisterna, representerad av bl a Höiback själv.[28] Vi kommer i det följande mer ingående referera Höibacks genomgång av olika sidors argument i denna debatt.[29]

Skepsis mot doktriner

Höiback tar upp tre typer av argument som framförts mot doktrinanvändning. Ett typargument är att militär teoribildning är outvecklad i förhållande till t ex medicin. Därför finns oftast inte mer än personliga erfarenheter att luta sig mot i militär teoribildning och heller inga lagar om strategi och krigföring som kan ligga till grund för doktriner menar doktrinskeptikerna. En annan typ av argument skjuter in sig på reflexiviteten i krigföring. Eftersom krig och strid är antagonistiska finns också en flexibilitet och

förmåga till anpassning mellan parterna. Militärteori är ingen naturvetenskap, och man kan inte bortse ifrån motståndarens möjlighet att genom att förstå en teori som ställs upp för dess agerande, ändra sitt beteende och omintetgöra teorin. Verksamheten, krig, är komplex, och mycket i strid och krig kommer att bero på slump och opportunism och är inte förutsägbart eller lagbundet. Den tredje typen av argument handlar om att användning av doktriner riskerar att leda till okritiskt, oflexibelt och dogmatiskt handlande. Därför är handlingskraft, opportunism och pragmatism att föredra före teori och teoretisk bildning.[30]

Doktrin kan grundas på vetenskap

Alla argument bland företrädarna för detta synsätt har en gemensam kärna som handlar om att det finns principer och teorier för krigföring som kan upptäckas med hjälp av vetenskapliga metoder. De främsta företrädarna för detta synsätt anses vara Jomini och Fuller. Fuller formaliserade ett antal principer för krigföring, (totalt nio) och de finns idag i UK:s joint doktrin. Andra har utvecklat andra principer, och Fuller var inte den förste.[31] Förespråkarna för att doktrin kan grundas på vetenskap menar att underlag för doktriner kan fås genom observationer av verkligheten, som utvecklas till hypoteser och teori baserat på fakta från observationerna. Hypoteserna kan testas genom analys av (historisk) krigföring. Slump och chans finns i krigföring men drabbar oftast båda sidor lika. Krigföring är lika deterministisk som annan mänsklig, social aktivitet (jfr t ex världsekonomins utveckling, global miljöutveckling, samhällsutveckling m m) och det är därför inte svårare att ställa upp och pröva teorier för strategi och krigföring än för annan social aktivitet menar fundamentalisterna. Krig tenderar dock att få en egendynamik som gör att det ändrar karaktär. Men särskilt på lägre nivåer eller enklare verksamheter antas det vara lättare att hitta principer och regler för hur strid ska föras. Höiback tar upp fyra s k skolor inom doctrinal foundationalism och dessa belyses kortfattat i det följande.[32]

Operationsanalys bygger på tanken att vetenskap kan hjälpa upp effekten av militär verksamhet. Till exempel kan mer allmän forskning om ledning ge principer och teorier för ledning i det militära. Det gäller också inom andra områden, där t ex radarn var ett resultat av att andra vetenskaper togs till hjälp för att lösa militära problem. Alla system som kan modelleras och brytas ner i beståndsdelar kan analyseras med operationsanalys och förbättras, men ett problem är att det är väldigt svårt att analysera och kalkylera effekter av en motståndares inverkan.[33]

Spelteori bygger på användning av matematiska modeller och sannolikheter för att beräkna vad som skulle vara ett rationellt handlande i duellsituationer i vid bemärkelse, med två eller flera ”spelare”. Det handlar om att välja rationella strategier. Problemen är dock flera och kan sammanfattas så att det alltid finns slump och att människor inte är rationella i ordets formella betydelse.[34]

Militär historicism bygger på tanken om att historien kan tolkas objektivt och att den kan lära oss tidlösa sanningar om hur framtiden kommer vara. Principer, regler och kanske t o m lagar kan således analyseras fram ur historien. Till exempel har principen ”överraskning” förekommit och varit framgångsrik i många historiska slag, och därför är den en allmängiltig princip att sträva efter enligt förespråkare för detta synsätt. Kritik mot detta synsätt är att förståelsen av historien alltid är tolkad och beroende av subjektet och inte objektiv. Dessutom är det svårt att

förstå hur tidens speciella omständigheter styrde händelseförloppet. Det är t ex svårt att veta hur nya vapen, nya system och tekniker förändrat verkligheten så att historiska erfarenheter inte är relevanta. Det är därför väldigt svårt att använda historien för prediktioner av framtiden.[35]

Axiomatisk fundamentalism handlar om kvalitativ deduktion där militära teorier genom slutledning deriveras utifrån mer allmänna teorier om tillvaron. Lidell-Hart föreslog t ex duell mellan två kämpar som studieobjekt för att hitta principer som skulle kunna överföras på slag mellan arméer. En annan typ av axiomatisk fundamentalism är till exempel Jihad, där regler eller principer för krigföring anses kunna deriveras från koranen.[36]

Huvudargumenten emot synsättet att doktrin kan grundas på vetenskap riktas enligt Höiback mot att de s k grundläggande krigföringsprinciperna (”principles of war”) är så få och kortfattade att de troligen mer har ett pedagogiskt än reellt ursprung. En annan kritik är att de tycks bortse från krigets inneboende reflexivitet. Detta talar emot att se doktrin som grundad på lagar eller principer. En annan kritik är att krig är en så komplex verksamhet att det är svårt att renodla det man studerar och därför svårt att hitta kausala orsaksförklaringar, det finns alltid stor risk för vilseledande resultat. Ytterligare en kritik utgår ifrån att krig och strid är så extrema verksamheter att vi inte kan lära oss något giltigt om den genom studier av fredstida verksamhet, t ex övningar.[37]

Doktrin som effekthöjande samordningsverktyg

Företrädare för detta synsätt menar att även om det inte finns tidlösa eller allmängiltiga regler och principer för krigföring som inte är kontextbundna så betyder inte det att strateger och taktiker ska övergå till ren opportunism och intuition. Handlingar måste kunna rättfärdigas och detta kan ske genom att man inom en militär organisation blir överens om vissa utsagor och uppfattningar om krig och hur krig ska föras. Ett exempel är Clausewitz ståndpunkt om krigets atmosfär som relativt tidlös sanning, till exempel krigets dimma och friktioner som alltid anses förekomma. Genom att komma överens i en doktrin om hur vissa saker ska göras så minskar man effekten av osäkerhet och friktioner. Doktrinens roll är därför att ensa begrepp och ge ömsesidig förståelse för hur man inom organisationen tänker och gör, så att risken för friktioner och betydelsen av osäkerhet minskar. Särskilt på lägre nivåer kan det också finnas erfarenheter, tumregler och procedurer som är (mer) generellt effektiva och som kan implementeras genom doktriner. Ytterligare ett argument är att en doktrin, även om den i en konflikt inte visar sig fungera fullt ut, ändå utgör en bra grundplatta för improvisation. Dessutom kan framtagandeprocessen i sig bidra till en konstruktiv debatt och en utvecklad förståelse för krigföring inom organisationen.[38]

Huvudskillnaden mellan en koherentist och en fundamentalist enligt Höiback är att koherentisten inte erkänner objektiva lagar och principer för krigföring i en oberoende eller objektiv verklighet. Det är människor som bestämmer och kommer överens om dessa ”lagar”. Militär doktrin kan i detta sammanhang jämföras med både en marknad för åsikter (och teorier) och ett juridiskt system. Vissa teorier anses trovärdiga och vinner anhängare (köpare) på marknaden samtidigt som det finns en juridisk funktion som värderar olika teorier (doktrinära innehåll och uttryck) mot varandra, ofta gentemot gällande doktrin, och fastställer

eller väljer vilken doktrin som för tillfället anses ha högst trovärdighet. Teorier är verktyg för att förstå verkligheten, inte sanningar att slaviskt följa.[39]

Höiback diskuterar uppenbarligen doktriners roll utifrån ett nyttoperspektiv, och Ångström och Widén konstaterar att vanligen ses doktriner som verktyg som självständigt ska bidra med olika nyttoeffekter i den militära organisationen. De menar dock att man skulle kunna se doktriner ur ett annat perspektiv som tar fasta på definitioner av doktrin som just betonar att de utgör organisationens medlemmars gemensamma uppfattningar eller gemensamma trossatser.[40] Doktrin kan därmed enligt Ångström och Widén liknas med religion såtillvida att även religion handlar om gemensamma trossatser och dess syfte är snarare att skapa en känsla av trygghet och meningsfullhet bland de troende. Med detta synsätt blir doktrinens syfte att ska skapa sammanhållning, samsyn, motivation och entusiasm inom organisationen. Det som talar för att detta synsätt egentligen vore mer rimligt är enligt Ångström och Widén att det inte går att veta i förväg vilken strategi och taktik som kommer leda till vinst i en väpnad konflikt. Med Höibacks terminologi kan vi säga att detta synsätt tonar ner betydelsen av Teori i doktrin och lyfter i stället upp Kultur och Auktoritet.

Efter denna genomgång av forskning om olika synsätt på doktriners roll och syfte ska vi nu redovisa och diskutera vad de doktrinutvecklingshandböcker som styr doktrinutvecklingen i UK och US säger om syftet med joint doktrin. Detta ger en ram till undersökningen om hur doktrinutvecklare uppfattar doktriners roll, syfte, styrkor och svagheter.

Syfte med joint doktrin i Storbritannien och USA

I UK doktrinutvecklingshandbok anges flera olika syften med joint doktrin. Följande citat ger en bild av huvudsyftet:

> Essentially, military doctrine guides our armed forces on how to conduct themselves on operations. It is also a body of professional knowledge and a common basis for understanding the nature and conduct of armed conflict.[41]

Handboken använder också ett citat av den amerikanske generalen Curtis E LeMay för att förklara betydelsen av doktrin: "… [doctrine] represents the central beliefs for waging wars in order to achieve victory."[42]

Doktriner skall enligt UK:s handbok informera, utbilda och vägleda militär personal genom att tillhandahålla ett gemensamt ramverk och en gemensam förståelse för hur operationer genomförs. Doktrinen ska vidare ge en förståelse för det tidlösa och det kontextbundna i väpnade konflikter och de ska också utgöra en grund för utbildning och träning av officerare. Förutom dessa mer inåtriktade syften till försvarsmakten så ska även doktriner förmedla ett tydligt budskap utåt, till civila och militära partner, allmänheten och även till potentiella motståndare om försvarsmaktens vilja och förmåga att genomföra militära operationer.

Handboken skiljer också på policy, doktrin och koncept. Försvarspolicy anger vad som ska göras och vad som inte ska göras, nu och i framtiden; doktrin ger vägledning om hur policyn skall effektueras med dagens (militära) förmågor och koncept ger vägledning om hur en policy ska förverkligas i framtiden, med framtida förmågor som inte finns tillgängliga i dagsläget (t ex ny teknik).

Hur ska då doktriner uppnå sina syften? Det sägs att doktrinen inte ska vara

föreskrivande utan att befälhavare oavsett nivå ska kunna tänka fritt och uppmuntras att ta initiativ och utnyttja möjligheter där så är möjligt. Doktriner ska ange ”*how* to think not *what* to think”,[43] eller i en annan version: ”doctrine aims to tell you how to think, not how to do.”[44] Det senare är i stället förbehållet de s k Joint Tactics, Techniques and Procedures (JTTPs). Vad menas då med att doktrinen ska begränsas till att ange *hur* man ska tänka? Den enda förklaring som ges i handboken är:

> … [joint doctrine] tell you how to think by providing conceptual considerations (principles) to be kept in mind in given situations. [Joint Tactics, Techniques and Procedures] […] tell you what to do (in detail) by setting the coherent tactics techniques and procedures which has been proven to be most effective/safe. These must be carried out.[45]

Anvisningen om att doktrin ska innehålla regler om “how to think not what to think/ what to do” tycks således effektueras genom att man tillhandahåller principer och det man egentligen är ute efter är att inte detaljstyra handlande i specifika situationer. Varför är man så noga med att (joint) doktrinen inte ska vara tvingande (detaljstyra handlandet i specifika situationer) samtidigt som man har ett stort antal andra publikationer (d v s tactics, techniques och procedures) som är tvingande? Blir inte effekten densamma i slutänden, d v s en detaljerad styrning av beteendet (how to think and how to do)? Det är en frågeställning som kanske kan förstås mot bakgrund av de doktrinskeptiska argument vi redovisade tidigare? Kanske denna anvisning speglar en åsikt att det dels inte finns säkert underlag för att detaljstyra krigföring på högre nivå, dels inte är lämpligt att doktrinen begränsar flexibilitet och situationsanpassad pragmatism?

US’ doktrinutvecklingshandbok för joint doktrin[46] beskriver att det allmänna syftet med joint doktrin är att öka den operativa effektiviteten i USA:s förenade (joint) styrkor. Som tidigare nämnts räknar US’ handbok upp elva olika delsyften med doktrin. Den ska bland annat vara stöd till operativa chefer i deras koordination av stridskrafter; innehållet ska spegla det som anses fungera bäst; den ska utgöra basen för US’ samordning med Nato och annan multinationell joint doctrine, den ska vara grund för att utveckla en joint kultur och för joint träning och officersutbildning; den ska vara grund för joint modellering och simulering; den ska informera andra US-myndigheter och (privata) organisationer och den ska öka organisationseffektiviteten genom att utgöra en gemensam referenspunkt för olika regionala ledningar och vapengrenar. Det sägs också att:

> Joint doctrine reflects fundamental principles and best practices based on extant [existerande] capabilities [current force structure and capabilities] and incorporating changes derived from lessons learned during operations, training, and exercises, and when appropriate, validated concepts.[47]

Det framhävs även att doktrinen innehåller tidlösa eller beprövade principer såsom krigföringsprinciperna och andra principer för operationer och operativ design, likväl som nutida anpassningar i form av lessons learned (insamlade, bearbetade och systematiserade erfarenheter ifrån operationer). Användningen av joint doktrin ska standardisera terminologi, träning, lednings- och lydnadsförhållanden, ansvarsområden och processer inom USAs förenade styrkor i syfte att underlätta för operativa befälhavare och deras staber att fokusera på att lösa de strategiska, operativa och taktiska problem de står inför.

Vidare sägs att doktrin utgör den logiska grunden för både träning av förband och för officersutbildning. Även framhålls att lessons learned från genomförda operationer utgör det bästa testet på om en doktrin fungerar eller inte. Observation och utvärdering av gemensamma operationer ska därför ges stor betydelse vid utvärdering av styrkor och svagheter hos existerande doktrin.

När det gäller hur doktrin skall tillämpas finns samsyn mellan UK:s och US' utvecklingshandbok:

> Joint doctrine is not dogmatic; the focus is on how to think, not what to think about operations. Its purpose is to aid thinking, not to replace it. Joint doctrine must be definitive enough to guide operations, while flexible and versatile enough to accommodate a variety of situations. […][48]

Samtidigt sägs att en doktrin är en auktoritativ vägledning och ska följas utom när det enligt en joint befälhavare föreligger exceptionella omständigheter. Joint doktrin ersätter inte, eller ändrar, en befälhavares auktoritet och doktrinen är inte en ersättning för sunt förnuft.[49]

Sammantaget ger dessa förklaringar samma intryck som vi får när vi studerar UK:s doktrinutvecklingshandbok. Man vill styra det generella beteendet/tänkandet samtidigt som man inte vill att doktrin ska skrivas och användas så att den detaljstyr beteendet i specifika situationer. Det finns definitivt en avvägningsproblematik här. Å ena sidan vill man samordna synsätt och praktik, å andra sidan vill man att chefer ska tänka självständigt och kreativt och inte uppträda robotliknande.

Vi tolkar också doktrinhandböckerna på så sätt att man med doktriner har ambitioner när det gäller att bidra till både yttre och inre effektivitet. Det handlar både om att föreskriva vad som visat sig fungera i interaktion mot en motståndare och vad som gör organisationen mer samordnad och effektiv i sina interna processer. Teorins roll i doktrinen kommer till uttryck genom att man dels ska använda s k tidlösa principer, dels implementera "lessons learned", d v s sådana tillvägagångssätt som visat sig fungera i fält. Det är också viktigt att inse att en doktrin ska handla om hur man går tillväga med dagens organisation och utrustning för att lösa de uppgifter organisationen har (eller kan ges). Detta anspråk gör doktrinen tidsbegränsad samtidigt som det gör anspråken på giltighet mer situerade och kopplade till en mer känd kontext. Kulturens roll i doktrinen är mer svårtolkad, men när det gäller auktoritet framhävs att doktrinen är auktoritativ och ska följas om inte starka skäl talar emot, dessutom framhävs betydelsen av att doktrinen ska spegla och dessutom forma en gemensam terminologi och gemensamma synsätt inom organisationen. Efter denna redovisning av hur man i forskning och i praktik tenderar att se på doktriners roll, syfte, svagheter och styrkor ska vi övergå till frågan om hur doktrinutvecklare ser på dessa frågor.

Doktrinutvecklarnas syn på doktriners syfte

För att undersöka och jämföra hur respektive lands doktrinutvecklare såg på doktriners syfte, styrkor och svagheter utvecklades en enkät som besvarades individuellt. Enkätens utformning bygger helt på Höibacks forskning[50] om de tre olika huvudståndpunkterna avseende doktrin som redovisades tidigare och den består av 27 olika påståenden uppdelade på tre skalor. Den första skalan (påstående 1-10) mäter grad av skepsis mot användning av doktriner; den andra skalan (påstående 11-17) mäter huruvida man anser att doktrin kan grundas på vetenskap, och den

tredje (påstående 18-27) mäter hur man ser på doktrin som effekthöjande samordningsverktyg. Enkätens påståenden uppdelade i skalor finns i tabell 2-4 senare i texten.

Undersökningsenkätens frågor utformades som ett antal påståenden. För varje påstående ombads respondenten att avge sitt ställningstagande med ett kryss på en 6-gradig svarsskala av instämmandetyp, med ena ytterändens svaralternativ Completely disagree och den andra ytterändens svarsalternativ Completely agree. Dessutom fanns svarsalternativet Undecided/No opinion och It depends. För att kunna göra statistiska beräkningar på den använda 6-stegsskalan gavs skalvärdena 1 för svarsalternativet completely disagree och sedan i stigande ordning upp till 6 för svarsalternativet completely agree. Svarsalternativen Undecided och It depends betraktades som svarsbortfall i den statistiska analysen.

Beräkningen av medelvärden gjordes så att ett högre medelvärde indikerar högre grad av instämmande med påståendet och därmed ett större stöd för det synsätt som skalan ger uttryck för. Som enkäten är konstruerad får alla respondenter således ett värde på alla skalor och det är fullt möjligt att ligga högt på fler än en skala. I Tabell 2 redovisas resultatet av enkäten på gruppnivå för respektive land. Antal respondenter som fyllde i enkäten i respektive land var 8 i US och 9 i UK.

M = medelvärde; Sd = standardavvikelse; Max = högsta svarsmedelvärde på enskild fråga ingående i skalan; Min= lägsta svarsmedelvärde på enskild fråga ingående i skalan; Bortfall = antal respondenter som inte valt något av svarsalternativen 1-6 på en eller flera av de frågor som ingår i skalan utan i stället svarat ”ingen uppfattning” eller ”det beror på”.

Resultatet visar att instämmandegraden är högst på skalan som mäter i vilken utsträckning man ser doktrin som ett effekthöjande samordningsverktyg, för både US’ och UK:s doktrinutvecklare. Doktrinutvecklarna i båda länderna har en tydlig positiv inställning till doktrinens roll som effekthöjande samordningsverktyg (US M = 5,40; UK M = 5,50), samtidigt som spridningen är låg vilket indikeras av liten standardavvikelse och ett litet avstånd mellan min och maxvärdena.

Det framgår att US’ (M = 4,11) och UK:s (M = 4,24) doktrinutvecklare i genomsnitt har en tvivlande inställning till att det skulle finnas vetenskapligt grundad teori för att utveckla doktriner. Här antyder dock värdena för minimi-, maximi- och standardavvikelse att åsikterna går isär hos särskilt UK:s doktrinutvecklare, och att särskilt en del US-respondenter haft svårt att ta ställning till vissa påståenden ingående i denna skala vilket indikeras av ett relativt sett stort svarsbortfall på denna skala jämfört med övriga skalor. En närmare analys visade också att vissa av påståendena i fundamentalistskalan

Skala	M	Sd	Min	Max	Bortfall
Doktrinskeptiker-skalan	US=2,74 UK=3,08	US=0,57 UK=0,74	US=1,7 UK=2,1	US=3,4 UK=4,6	US=5 UK=0
Doktrin grundat på vetenskap-skalan	US=4,11 UK=4,24	US= 0,33 UK=0,67	US=3,6 UK=3,0	US=4,7 UK=5,4	US=12 UK=3
Doktrin som samordningsverktyg-skalan	US=5,40 UK=5,50	US=0,20 UK=0,35	US=5,0 UK=5,1	US=5,6 UK=6,0	US=6 UK=0

Tabell 2. Sammanställning av enkätresultatet (tabellhuvudets förkortningar förklaras ovan).

fått starkare stöd och vi återkommer till detta senare.

Slutligen framgår också att särskilt de amerikanska doktrinutvecklarna som grupp (M = 2,74) har låg instämmandegrad med de doktrinskeptiska påståendena. Det innebär att de i låg grad tenderar att se faror med att använda doktriner. Doktrinutvecklarna från UK (M = 3,08) tenderar inte heller att vara särskilt skeptiska till doktriner, men i denna grupp är uppfattningarna mer spridda, vilket indikeras av relativt stort avstånd mellan max- och minimivärdena. För att testa om skillnaderna i uppfattning mellan ländernas doktrinutvecklare var statistiskt signifikanta genomfördes tre t-test för oberoende mätningar, ett för vardera skalan. Ingen av de uppmätta skillnaderna i medelvärden var dock statistiskt signifikanta på 5 procents-nivån.

För att vi ska ytterligare fördjupa förståelsen är det intressant att också titta på utfallet på enskilda frågor. Som svarsskalan är utformad är det rimligt att se svarsalternativ 1-2 som ett ”håller inte med om påståendet”; alternativ 3-4 som ett ”tveksamt” (kan förstås som att man håller med om någon del av påståendet, eller att det är giltigt ibland men ibland inte) och alternativ 5-6 som ett ”håller med om påståendet”. I Tabell 3 redovisas svaren på de enskilda påståendena i enkäten uppdelat i de tre kategorierna. Eftersom det är medelvärden i decimalform som redovisas har intervallet för ”håller inte med” satts för värden upp till 2,5, för ”tveksamt” har intervallet satts mellan 2,6 – 4,5 och för ”håller med” har intervallet satts för värden från 4,6 och uppåt. Medelvärdena för alla respondenter sammantaget redovisas, utan hänsyn till land, eftersom en inledande analys visade att skillnaderna i uppfattningar mellan doktrinutvecklare från USA och Storbritannien var små och endast i två fall statistiska signifikanta på 5 procents-nivå. Dessa två resultat på landsnivå presenteras i fotnoter.

Doktrinskeptiska skalan (Doctrinal skepticism)	**Medel/ spridning**
1. Doctrine tends to transform into dogma and instead of making you agile it makes you predictable and inflexible. Indoctrination risk to jeopardize your flexibility and pragmatism.	2,2 / 1-4
2. Current wars/armed conflicts are all different in character to a degree that it is very difficult to regulate in a doctrine how to conduct them.	2,2 / 1-4
6. Military theory is relatively undeveloped compared to for example medicine. There is often nothing more than personal experience to depend on, and it is not sufficient when to develop a doctrine.	2,1 / 1-5

Tabell 3. Doktrinenkätens påståenden i olika skalor som respondenterna i genomsnitt inte håller med om (M ≤ 2,5) och med medelvärden och spridning mellan svarsalternativen redovisade.

Tre av de doktrinskaptiska påståendena får mycket svagt stöd av doktrinutvecklarna, vilket indikeras av dels medelvärdena, dels vilka svarsalternativ som respondenterna hållit sig emellan. De håller således inte med om att en doktrin riskerar att göra den militära organisationen oflexibel och förutsägbar. Inte heller håller man med om att väpnade konflikter skulle vara så olika att det inte går att reglera hur de ska föras i en doktrin. Inte heller vill man hålla med om att militärteori skulle vara så outvecklad att den inte kan ligga till grund för doktrinutveckling. De övriga påståendena i den doktrinskeptiska

Doktrinskeptiska skalan (Doctrinal skepticism)	**Medel/ spridning**
3. It is likely that any doctrine will be at least partly inadequate and misleading because it is by nature based on the experience from previous wars.	3,5 / 2-5
4. Doctrine based on concepts (e.g. EBO, COIN) risk to be misleading and unproductive once you try to implement it on the field.	2,9 / 1-5
5. To prevent doctrine from being too constrictive it should only tell you how to think, not how to act.	4,0 / 1-6
7. Military theory is about "social science" with a high degree of reflexivity involved. If a law or theory about warfare is "found" the opponent can adapt and frustrate it.	3,5 / 1-5
8. There are no scientific "laws" or general "principles" regulating strategy or warfare.	2,6 / 1-5
9. Warfare is a highly complex activity and is to a large degree determined by chance and opportunism and not by scientific laws.	3,4 / 2-6
10. Initiative, willpower and pragmatism makes a better commander than familiarity with military theory and education.	2,9 / 1-5
Doktrin kan grundas på vetenskap-skalan, fråga 11-17 (Doctrinal foundationalism)	
11. There are principles and scientific laws regulating strategy and warfare that can be found by the use of scientific method in scientific studies.	3,5 / 1-5
12. Theories on strategy and warfare obtained from scientific studies can be developed into hypotheses and then tested by analysis of previous battles and wars.	4,4 / 3-6
13. Chance and frictions exist in war but it often affects both parties equally and battle is as deterministic as all other human activities.	3,6 / 2-6*
16. Analysis based on Game theory is a useful means to better understand strategic behavior.	4,5 / 4-6
17. In principle battle can be understood as a duel between two fighters, and general principles of battle can be derived from an analysis of such a duel.	3,1 / 1-5

Tabell 4. Doktrinenkätens påståenden i olika skalor som respondenterna i genomsnitt anser är tveksamma (M = 2,6 – 4,5) och med medelvärden och spridning mellan svarsalternativen redovisade.

skalan har dock fått lite högre medelvärden, vilket främst beror på delade meningar bland doktrinutvecklarna. I tabell 4 nedan går vi vidare och redovisar de påståenden ur de olika skalorna där spridningen varit större och som hamnat i kategorin "tveksamt".

*På denna fråga fanns en statistiskt signifikant skillnad på 5%-nivå mellan doktrinutvecklare i US respektive UK: $t_{(15)} = 2{,}41$; $p < {,}05$ UK: n = 9, M = 4,3, Sd = 1,41; US: n = 8, M = 2,83, Sd = 1,12. Skillnaden är dock av ringa praktisk betydelse.

När det gäller den doktrinskeptiska skalan är det två typer av påståenden där respondenterna dels intar ganska olika ståndpunkter (vilket framgår av spridningen) och där många också är tveksamma (vilket indikeras av att man väljer svarsalternativ i mitten av skalan). Dels gäller det påståenden om att militärteori och vetenskapliga lagar inte kan ligga till grund för krigföring och strategi, dels gäller det påståenden om att doktrin är bakåtblickande, begränsande och att det är svårt att omsätta militära koncept till

fungerande doktrin. Totalt är det sju av den doktrinskeptiska skalans 10 påståenden som respondenterna är tveksamma till, och de övriga tre delar man inte alls. Totalt kan vi därför påstå att doktrinutvecklarna inte är doktrinskeptiker.

När det gäller den doktrinfundamentalistiska skalan så intas en tveksam inställning till fem av sju påståenden. Meningarna går isär vilket framgår av spridningen mellan svarsalternativen. Doktrinutvecklarna är tveksamma till om principer och lagar för strategi och krigföring kan upptäckas av vetenskapen och till att de kan testas genom analys av tidigare krigföring. Det råder också tveksamhet till om krigföring är lika förutsägbart som annan mänsklig social aktivitet och även till om krigföring kan förstås och analyseras som en duell mellan två motståndare. Dessutom finns det svagt

Doktrin kan grundas på vetenskap-skalan, fråga 11-17 (Doctrinal foundationalism)	**Medel/ spridning**
14. Especially on lower (tactical) levels it is possible to find principles regarding how to fight battles.	5,1 / 4-6
15. It is possible to extract general principles of warfare by thorough (scientific) analysis of (military) history.	4,8 / 3-6
Doktrin som effekthöjande samordningsverktyg-skalan, fråga 18-27 (Doctrinal coherentism)	
18. Even though there are no objective principles or scientific laws guiding strategy and warfare we should not commit ourselves to intuitions and opportunism. We can still agree about a strategy or on principles on how to conduct warfare and this agreement will help to reduce the effect of uncertainty and friction in warfare.	4,7 / 2-6
19. The main role of low level (tactical) doctrine is to create a unified understanding of concepts, terminology and procedures in order to reduce uncertainty and friction.	4,9 / 1-6
20. Military theory is not coherent enough to create a single unified understanding of what is a good strategy or how to conduct warfare, but we still have to decide about strategy and how to conduct military operations. Doctrine is necessary in order to select which strategy and what principles to follow.	5,1 / 4-6
21. A well-known and implemented doctrine is a good starting point for improvisation.	5,7 / 5-6
22. The process of developing a doctrine can in itself help us to shape our definitions and concepts.	5,6 / 5-6
23. Having a unifying doctrine is especially important for coalitions.	5,7 4-6
24. A doctrine can stimulate both internal and external debate and criticism and thus contribute to theoretical development.	5,5 / 4-6
25. Low level (tactical) doctrine can be a good way to establish useful experienced based rules-of- thumb and common procedures that will reduce friction without making us inflexible.	5,4 / 3-6*
26. A clearly written doctrine is a good tool for training of officers and units.	5,8 5-6
27. The advantages of having a doctrine far supersede possible disadvantages.	5,9 5-6

Tabell 5. Doktrinenkätens påståenden i olika skalor som respondenterna i genomsnitt valt att hålla med om (M ≥ 4,6) och med medelvärden och spridning mellan svarsalternativen redovisade.

stöd för tanken att spelteori är användbart för att förstå aktörers strategier. På just detta påstående var dock bortfallet stort (ca 30 procent) vilket kanske kan tolkas som att flera deltagare är osäkra på vad spelteori är. Totalt dras slutsatsen att doktrinutvecklarna ställer sig skeptiska till en hel del av de argument som finns för att doktrinutveckling skulle kunna grundas på vetenskap. De övriga argumenten i den fundamentalistiska skalan har dock fått tydligare stöd, tillsammans med samtliga argument i den koherentistiska skalan och dessa resultat redovisas i tabell 5 på föregående sida.

*På fråga 25 fanns en statistiskt signifikant skillnad på 5%-nivå mellan doktrinutvecklare i US respektive UK: $t_{(15)} = 2{,}25$; $p < {,}05$ UK: n = 9, M = 5,78, Sd = 0,44; US: n = 8, M = 5,0, Sd = 0,93. Skillnaden är dock av ringa praktisk betydelse.

De två påståenden som får klart stöd av doktrinutvecklarna när det gäller doktrin grundad på vetenskap handlar om stöd för tanken att det finns principer för krigföring på taktisk nivå och att det går att hitta generella krigföringsprinciper genom vetenskaplig analys av militärhistoriska skeenden.

Alla tio argument för doktrin som effekthöjande samordningsinstrument får tydligt stöd av doktrinutvecklarna och få av svaren är lägre än 5 på svarsskalan på någon av dessa frågor (knappt 6 procent totalt). Särskilt starkt är stödet för tanken att en tydligt formulerad och väl implementerad doktrin är såväl ett bra verktyg för officers- och förbandsutbildning som en bra utgångspunkt för improvisationer. Doktrinutvecklingsprocessen anses också hjälpa till att forma koncept och definitioner.

Allra starkast stöd har påståendet om att fördelarna med att ha en doktrin vida överstiger eventuella nackdelar. Lite mer spridning mellan respondenterna, men ändå klart positivt stöd, finns för tankarna om att doktrin på lägre nivå kan användas för att fastställa erfarenhetsbaserade tumregler och gemensam förståelse för koncept, terminologi och procedurer som reducerar friktioner utan att för den skull reducera flexibiliteten. Stöd ges även för tankarna om att doktrinen hjälper till att etablera gemensamma uppfattningar om strategi och principer för krigföring trots att sådana principer inte kan baseras vetenskapligt, och att detta reducerar effekterna av osäkerhet och friktioner i krig. Doktrin behövs även för att fastställa vilken av flera möjliga strategier och principer som ska följas. Dessutom anses en doktrin kunna stimulera både intern och extern debatt och kritik och därmed bidra till teoriutveckling. Slutligen finns även starkt stöd för påståendet om att en förenande doktrin är särskilt viktig för koalitioner. Efter denna redovisning och tolkning av enkätundersökningens resultat ska vi nu övergå till att diskutera resultatens innebörd kopplat mot studiens frågeställningar.

Diskussion

Syftet med den här studien var att bidra till kunskapen om hur doktrinutvecklare ser på syfte, nytta och risker med doktriner. För att göra detta genomförde vi en enkätstudie baserad på argument från forskningslitteraturen för och emot doktriner och olika argument om hur doktriner bör utformas och användas. Resultaten visar entydigt att de brittiska och amerikanska doktrinutvecklare som deltog i studien överlag inte tenderar att se nackdelar och risker med användning av doktriner. De tenderar vidare anse att doktrin, särskilt på lägre nivåer, kan grundas på vetenskapligt förankrade generella principer och militärhistorisk forskning. Stödet och samstämmigheten är dock störst för doktriners roll som effekthöjande samordningsverktyg i den militära organisationen då de reducerar

osäkerhet och inverkan av friktioner. I det följande ska vi diskutera resultatens innebörd lite djupare.

Vi ska börja med att fokusera på frågan om att göra rätt saker och att göra saker rätt (yttre och inre effektivitet). För att en organisation ska kunna verka effektivt i en konkurrensutsatt miljö måste den ha båda typer av effektivitet. Den vanligaste uppfattningen bland dagens militärteoretiker torde dock vara att det för en militär organisation inte går att veta något säkert om den yttre effektiviteten eftersom man inte anser att det finns några generella principer eller ”lagar” för krigföring (jämför t ex det som refererades i inledningen av Ångström och Widén).[51] Det resultat vi fått i denna undersökning verkar dock motsäga att det inte skulle gå att veta i förväg vad som fungerar i krigföring. Doktrinutvecklarna tycks mena att det går, och det visar sig genom att man anser att det är möjligt att extrahera generella principer för krigföring genom militärhistoriska analyser. Detta anses särskilt görbart när det gäller principer för hur man blir militärt framgångsrik på slagfältet. Vår tolkning förstärks av att doktrinutvecklarna inte heller anser att militärteorin är för outvecklad för att ligga till grund för doktrinutveckling.

Det tycks dock finnas en ambivalens hos doktrinutvecklarna såtillvida att man även instämmer i påståendena om att militärteorin inte tillräckligt entydigt kan vägleda vid utformning av god strategi eller i hur krigföring ska bedrivas. Ambivalensen förstärks också om vi väger in de doktrindefinitioner som används för joint doktrin i både USA och Storbritannien. Å ena sidan definieras doktrin som ”grundläggande principer” i båda ländernas doktrinutvecklingshandböcker, vilket indikerar att man anser att det finns generella, tidlösa principer för krigföring; å andra sidan ska de tillämpas ”med omdöme” vilket indikerar att de inte alltid gäller, eller att de i alla fall är tolkningsbara. Tanken om att det trots allt finns regler som ska följas mer ”slaviskt” stöds av att det även framgår av doktrindefinitionerna att doktrin för lägre nivåer (joint Tactics, Techniques and Procedures) reglerar i detalj vad som måste göras eftersom dessa ”…has been proven to be most effective/safe.”[52]

Än mer otydligt blir det när man i båda ländernas handböcker säger att doktrin inte ska ersätta eller ändra chefers auktoritet att själva besluta. Sammantaget är det svårt att frigöra sig från intrycket att man vill sitta på två stolar samtidigt, och man tycks anse att det både finns och inte finns generella principer och regler för krigföring. Man anser att doktrin kan bygga på generella vetenskapliga principer för krigföring och att doktrinens viktigaste roll är att ge effektivitet genom att etablera samordning och samsyn kring det som bevisats (has been proven) fungera bäst.[53] Samtidigt ska doktrinen ändå inte ersätta tänkandet och tolkas bokstavligt. Kontroversen kokar ner till att man tycks svara både ja och nej på frågan om det finns generella principer och regler för krigföring. Hur ska denna inställning förstås och är den rimlig?

En möjlig tolkning skulle kunna vara att man lägger en annan betydelse i begreppet ”grundläggande principer” än den strikta naturvetenskapliga tolkningen, där grundläggande principer betraktas som allmängiltiga sanningar och kommer ur systematiska observationer av verkligheten och experiment. Vi kan jämföra med ett resonemang som förs av Höiback i läroboken *Krigens Vitenskap*.[54] Enligt Höiback är militär teoribildning underställd samma svårigheter som annan samhällsvetenskaplig forskning där människor är aktörer och föremål för studium. Militärteoretiker kan då inte komma fram till strikta lagar om orsakssammanhang som i naturvetenskaperna (av typen, om A

inträffar kommer alltid B att följa). De kan däremot upptäcka probabilistiska samband mellan variabler som kan användas för att till del förklara ett händelseförlopp, hellre än att bara beskriva det. Sådana probabilistiska samband har karaktären: Om A inträffar kommer ibland B att följa.[55] Ett sådant exempel kopplat till en militär grundläggande princip skulle kunna vara: Om en mindre styrka lyckas anfalla överraskande (A) så är det sannolikt att den kommer kunna besegra en större motståndare (B).

Om krigföringens principer ses som exempel på denna typ av probabilistiska samband, verifierade genom forskning, så skulle man kanske förvänta sig att de principer som fått stöd genom forskning skulle förekomma allmänt i de flesta försvarsmakters doktriner, men så är dock inte fallet. T ex har Storbritannien tio principer[56] (varav nio sägs vara hämtade ifrån Fuller) medan den svenska försvarsmakten i militärstrategisk doktrin 2016[57] inte har med någon, samtidigt, som Arméreglemente Taktik (2013) har med fem ”som värderats högst för genomförande av markstrid” samt ytterligare sju ”övriga”.[58] Det finns naturligtvis en stor risk om krigföringens grundläggande principer i doktrinarbete betraktas som vetenskapligt underbyggda sanningar utan att vara det. Vi är också benägna att hålla med Jim Storr som menar att principerna inte ger svar på följande frågor:

[H]ow should armies fight? What should units and formations do in battle in order to gain tactical success and then win campaigns and wars? At best the Principles of War give broad guidance as to the sort of things that are likely to be useful. They provide no concept of mechanism, no description of what happens in battle; how one side wins and the other loses.[59]

Det data vi samlat in i studien kan dock inte ge svar på hur doktrinutvecklarna förstår begreppet grundläggande principer.

Vi ska också återknyta till den tidigare redovisade debatten om huruvida doktrin ska förstås utifrån ett nyttoperspektiv, där den med Höibacks synsätt bidrar både till organisationens inre och yttre effektivitet, eller om den i enlighet med Ångström och Widén ska förstås mer som gemensamma trossatser som inte behöver ha någon koppling till vad som kommer fungera i en framtida väpnad konflikt (eftersom man i strikt mening inte kan veta det i förväg). Frågan vi ställde inledningsvis var: När ska en militär doktrinförfattare känna sig nöjd, lägga ner pennan och konstatera att nu är doktrinen av hög kvalitet? Resultatet på enkäten talar enligt vår mening starkt för att doktrinutvecklarna i denna studie anlägger ett tydligt nyttoperspektiv på doktriner. Man anser att det dels finns principer för krigföring som kan tillämpas för att erhålla yttre effektivitet, d v s att vinna mot en motståndare, dels hög inre effektivitet (samordning, samträning m m) leder till ökad yttre effektivitet, d v s ett bättre utfall i interaktionen med en motståndare, eftersom det reducerar effekterna av friktioner och osäkerhet. Enkäten var dock inte framtagen för att mäta synen på doktrin som gemensamma trossatser i mer religiös eller ideologisk bemärkelse.

Slutligen vill vi diskutera studiens och resultatens potentiella svagheter. När det gäller reliabiliteten i mätningarna så bedömer vi att enkäten, förutom möjligen i en fråga, varit lätt att förstå för respondenterna. Uppfattningen får stöd av ett lågt bortfall av svar på samtliga frågor utom den som handlade om spelteori. Enkäten verifierades också med två erfarna svenska militära doktrinutvecklare innan undersökningen genomfördes. Någon ytterligare statistisk

värdering av enkätens egenskaper har inte ansetts nödvändig.

Vi har också utformat enkäten med god teoretisk förankring i tidigare begrepp och definitioner, byggt på omfattande forskning av Höiback. En svaghet är som tidigare nämnts att antalet doktrinutvecklare som deltagit i studien är lågt, och urvalet utgör inte heller ett obundet slumpmässigt urval, vilket sällan är praktiskt möjligt i denna typ av studier. Detta gör det dock svårt att generalisera resultaten till doktrinutvecklare internationellt. Det vore därför intressant att genomföra motsvarande enkätstudie med officerare i andra länder för att se om uppfattningarna skiljer sig åt. Det vore också värdefullt att djupare undersöka synen på militärteori hos officerare i allmänhet. Anser man t ex att det finns vetenskapligt stöd för alla eller åtminstone vissa generella krigföringsprinciper?

Peter Thunholm är överstelöjtnant och professor. Anders Palmgren är överstelöjtnant och fil dr. Båda tjänstgör vid Försvarshögskolan och är ledamöter av KKrVA.

Noter

1. Ångström, Jan och Widén, Jerker: "Religion or reason? Exploring alternative ways to measure the quality of doctrine", *The Journal of Strategic Studies*, vol 39, nr 2, 2016, s 198–212.
2. Höiback, Harald: *Understanding military doctrine – A multidisciplinary approach*, Routledge, Oxon UK 2013, s 63-66.
3. Se t ex Drucker, Peter F: *Management: Tasks, responsibilities, practices,* Harper & Row, New York 1974.
4. Op cit, Ångström, Jan och Widén, Jerker, se not 1, s 210.
5. Op cit, Höiback, Harald, se not 2, s 63-66.
6. För att lokalisera lämpliga respondenter hade vi mycket gott stöd av svenska officerare på plats i dessa länder Vi tackar Övlt Jonas Lind, Developent Concepts and Doctrine Centre (DCDC), Shrivenham, UK och Kommendörkapten Anders A P Johnson, Joint Staff J-7, Norfolk, USA för stöd med att finna lämpliga respondenter och processdokumentation avseende doktrinutveckling.
7. Höiback, Harald: "The Anatomy of Doctrine and Ways to Keep It Fit" i *The Journal of Strategic Studies*, vol 39:2, s 188.
8. US och UK utvecklingshandböcker har stora likheter med Natos motsvarighet: Allied Administrative Publication (AAP)-47 (A) *Allied joint doctrine development*, utgåva B, ver 1, study draft 3, Nato Standardization Office, Bryssel. (201x).
   Vi genomförde intervjuer med joint doktrinutvecklare i Israels försvarsmakt och fick då veta att de haft US doktrinutvecklingsprocess som förebild. Se vidare i Thunholm, Peter och Palmgren, Anders: "Hur operativ doktrin utvecklas – en studie av tre krigserfarna försvarsmakter", Försvarshögskolan, FHS skrivelse Ö645/2014, underbilaga 5.1, Stockholm 2015-12-15.
9. Nationalencyklopedin, doktrin, *http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/doktrin.* (2015-12-16)
10. Bjerga, Kjell I och Haaland, Torunn L: "Development of Military Doctrine: The Particular Case of Small States", *The Journal of Strategic Studies*, vol 33/4, 2010, s 505–533.
11. Widén, Jerker och Ångström, Jan: *Militärteorins grunder,* Försvarsmakten, Stockholm 2005, s 7.
12. Posen, Barry: "Foreword: Military doctrine and the management of uncertainty", *The Journal of Strategic Studies*, vol 39, nr 2, 2016, s 159-173.
13. Op cit, Höiback, Harald, se not 2, s 1.

14. Jackson, Aaron P: *The Roots of Military Doctrine – Change and Continuity in Understanding the Practice of Warfare*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth 2013, s 6.
15. *Developing joint doctrine handbook (4th edition)*, United Kingdom Ministry of Defence, Ministry of Defence Shrivenham, Swindon, DCDC 2013, s 1-1. Detta är exakt samma definition som inom Nato.
16. United States Chairman of the Joint Chiefs of Staff: *Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction (CJCSI) 3010.02D Joint Doctrine Development System*, US Joint Staff J-7, Washington D C 2015, s A-1.
17. Ordet "guide" i verbform kan enligt Google Translate översättas bl a med orden vägleder, styr och leder.
18. Op cit, Jackson, Aaron P, se not 14, s 12-31.
19. Den benämndes "Joint Publication (JP) 1 Joint Warfare of the US Armed Forces".
20. Op cit, Jackson, Aron P, se not 14, s 30.
21. Ibid, s 30-31.
22. Op cit, Posen, Barry, se not 12, s 159-173.
23. Op cit, Höiback, Harald, se not 2, s 3.
24. Op cit, Höiback, Harald, se not 7, s 188.
25. Ibid, s 188-189.
26. Op cit, Höiback, Harald, se not 2, s 67-70.
27. Ibid, s 67-70.
28. Høiback, Harald: "What Is Doctrine?", *The Journal of Strategic Studies*, vol 34/6 2011, s 879–900 och op cit, Höiback, Harald, se not 2.
29. Op cit, Höiback, Harald, se not 2, s 55-103. Kap 3 i Höibacks bok refererar doktrinskeptisk forskning; kap 4 refererar doktrinfundamentalistiska argument och kap 5 refererar koherentistiska argument.
30. Ibid, s 55-66.
31. För en beskrivning av olika tänkares syn på krigföringsprinciper (principles of war) rekommenderas masteruppsatsen av Etterich, Brian: *The Principles Of War: Are They Still Applicable?*, Naval Postgraduate School, Monterey, CA 2005, *http://hdl.handle.net/10945/10011*.
32. Op cit, Höiback, Harald, se not 2, s 67-89.
33. Ibid, s 71.
34. Ibid, s 73.
35. Ibid, s 78.
36. Ibid, s 85.
37. Ibid, s 88-89.
38. Ibid, s 90-103.
39. Ibid, s 97.
40. Op cit, Ångström, Jan och Widén, Jerker, se not 1, s 198-212.
41. Op cit, United Kingdom Ministry of Defence, se not 15, s 1-1.
42. Ibid, s 1-1.
43. Ibid, s 1-2.
44. Ibid, s 1-3.
45. Ibid, s 1-4.
46. Op cit, United States Chairman of the Joint Chiefs of Staff, se not 16, s A-1. De amerikanska doktrinutvecklingshandboken består av två olika document, dels "Joint Doctrine Development System (CJCSI 5120.02D)" utgiven 2015 och det mer processbeskrivande dokumentet är "Joint Doctrine Development Process (CJCSM 5120.01)" utgiven 2012, av Director Joint Staff. Vi kallar fortsättningsvis dessa för "US doktrinutvecklingshandbok" men ger specifik referens till var och en av dem där så är påkallat.
47. United States Chairman of the Joint Chiefs of Staff: *Chairman of the Joint Chiefs of Staff Manual (CJCSM) 5120.01 Joint Doctrine Development Process*. US Joint Staff J-7, Washington D C 2012, s B-1.
48. Op cit, United States Chairman of the Joint Chiefs of Staff, se not 16, s A-3.
49. Ibid, s A-2.
50. Op cit, Höiback, Harald, se not 2.
51. Op cit, Ångström, Jan och Widén, Jerker, se not 1, s 198–212.
52. Op cit, *Developing joint doctrine handbook*, se not 15, s 1-4.
53. Op cit, United States Chairman of the Joint Chiefs of Staff, se not 16, s A-1.
54. Höiback, Harald: "Militärteoretisk idéhistoria" i Höiback, Harald och Ydstebö, Palle (red): *Krigens vitenskap*, Abstract forlag AS, Oslo 2012, s 78 – 119.
55. Ibid, s 116.
56. *Joint Doctrine Publication 0-01 – UK Defence Doctrine*, UK Ministry of Defence, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Shrivenham 2014, s 30-31.
57. *Militärstrategisk doktrin – MSD 16*, Försvarsmakten, Högkvarteret, Stockholm 2016.
58. *Arméreglemente Taktik*, Försvarsmakten, Högkvarteret, Stockholm 2016, s 55-61.
59. Storr, Jim: *The human face of war*, Continuum, London 2009, s 11.